

Kazimierz Dopierała
Józef Malinowski
Jarosław Matysiak
Poznań

**MATERIAŁY ZYGMUNTA DZIAŁOWSKIEGO
(1843–1878)
(P.III–12)**

Zygmunt Alfons Działowski urodził się 4 sierpnia 1843 r. w Mgowie w ziemi chełmińskiej z ojca Ksawerego i matki Klotyldy Sierakowskiej z Waplewa. Nauki gimnazjalne pobierał w Gimnazjum św. Marii Magdaleny w Poznaniu, a następnie w latach 1858–1863 kształcił się w gimnazjum jezuickim w Metzu. W 1862 r. studiował też najprawdopodobniej na Uniwersytecie Jagiellońskim.

Po wybuchu powstania styczniowego, zorganizował niewielki oddział, który został rozbity 24 kwietnia 1863 r. w starciu pod Nietrzebą (powiat lipnowski). We wrześniu tegoż roku został aresztowany przez władze pruskie i oskarżony o zdradę stanu. O lipca do grudnia 1864 r. w toczył się w Berlinie proces Zygmunta Działowskiego i innych Polaków oskarżonych o wspomaganie i czynny udział w powstaniu. W trakcie procesu uciekł z dwoma innymi uwięzionymi powstańcami z zaboru rosyjskiego do Francji, skąd dobrowolnie powrócił do Prus. Wyrokiem sądu został uniewinniony.

W 1869 r. uczestniczył w wyprawie zorganizowanej przez jego kuzyna Adama Sierakowskiego do Algieru. W 1876 r. przedsięwziął wyprawę na Bliski Wschód – do Egiptu, Syrii i Palestyny.

Był zapalonym kolekcjonerem. Gromadził wszystko, co było związane z historią i kulturą polską, szczególnie związane z jego miejscem urodzenia i zamieszkania. Posiadał także obszerną bibliotekę.

Brał czynny udział w pracach Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk (w latach 1872–1878 członek zwyczajny Wydziału Historyczno-Literackiego PTPN). Towarzystwo reprezentował w sierpniu 1874 r. na III Słowiańskim Kongresie Archeologicznym w Kijowie, gdzie wygłosił referat na temat „Wykopaliska archeologiczne w Poznaniu”.

Duże zasługi położył w organizacji Towarzystwa Naukowego w Toruniu. Wraz z Antonim Donimirskim i Adamem Sierakowskim w 1875 r. powołał komitet założycielski dla utworzenia Towarzystwa. W grudniu 1875 r. na zebraniu organizacyjnym w Toruniu nakreślono ramy działalności oraz ustalono statut. W lutym 1876 r. na zebraniu walnym Towarzystwa Zygmunt Działowski został przewodniczącym Wydziału Historyczno-Archeologicznego. Jego pomysłem było utworzenie Muzeum Towarzystwa, które otwarto w listopadzie 1876 r. Współfinansował także druk wydawnictwa Towarzystwa Naukowego w Toruniu – „Roczników Towarzystwa Naukowego w Toruniu.”

W latach 1876–1877 wraz z Adolfem Pawińskim brał udział w założeniu czasopisma naukowego „Ateneum”.

W styczniu 1877 r. został wybrany posłem do Parlamentu Rzeszy Niemieckiej w Okręgu Kartuzy-Wejcherowo. Prawdopodobnie w Kole Polskim pełnił funkcję sekretarza.

Zmarł w Berlinie 16 lutego 1878 r. Pochowany został w grobowcu rodzinnym w podziemiach kościoła w Wielkiej Łące, koło Torunia. Jego imię nosi jedna z ulic w Gdyni.

Materiały Zygmunta Działowskiego zostały zakupione w marcu 1960 r. od Anny Ślaskiej do PAN Archiwum w Warszawie Oddział w Poznaniu (ks. nab. „A” 14). Spuścizna została uporządkowana i zinwentaryzowana przez Kazimierza Dopieralę. Inwentarz został uzupełniony i przeredagowany przez Józefa Malinowskiego i Jarosława Matysiaka w czerwcu 2021 r. Na podstawie formy szczątkowej przekazanych do Archiwum materiałów nie możemy z całą pewnością stwierdzić autorstwa Zygmunta Działowskiego. Obejmuje ona zaledwie cztery pozycje, z tym iż jedna z nich przedstawia postać (fotografia) domniemanego twórcy spuścizny. W materiałach spuścizny na uwagę zasługuje materiał herbarzowy Oswalda Zaprzańca z Siemuszowej Pietruskiego zawierający wiadomości o „domach szlacheckich tego narodu”.

Po uporządkowaniu i zinwentaryzowaniu zespół Zygmunta Działowskiego obejmuje 0, 05 mb. akt. W PAN Archiwum w Warszawie Oddział w Poznaniu nadano spuściznie sygnaturę P.III–12. Inwentarz liczy 4 jednostki.

Bibliografia

Działowski Zygmunt Alfons (1843–1878), [w:] *Poczet członków Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk 1857–2007*, red. A. Pihan-Kijasowa, Poznań 2008, s. 142.

Dzieje Towarzystwa Naukowego w Toruniu 1875–1975, T. 1, red. M. Biskup, Toruń 1977.

Mańkowski A., *Działowski Zygmunt*, [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. 6, Kraków 1948, s. 74.

Serczykowska B., *Zygmunt Działowski*, [w:] *Działacze Towarzystwa Naukowego w Toruniu 1875–1975*, red. M. Biskup, Toruń 1975, s. 9–44.

INWENTARZ

1. Fotografia Zygmunta Działowskiego
B.d., 1 fot.
2. *Oswalda Zaprzańca z Siemuszkowej Pietruskiego wyciąg z wielu ksiąg polskich, zawierający wiadomość o domach szlacheckich tego narodu*
B.d., rkp., sz., k. 95
3. Wykłady na temat „Nadzieja Izraela - problem Mesjasza w judaizmie”
B.d., rkp., j. pol., hebrajski., l., k. 40
4. Wypisy z *Abregé de histoire de France, Themes tires de l’histoire ancienne, extrait de la morale de Gellert*
B.d. rkp., l., k. 80